

Panek, Adolf

Uwagi o rozwoju organizacyjnym Polskiej Partii Socjalistycznej w powiecie płockim od 1945 do 1948 r.

Notatki Płockie 21/4-87, 42-45

1976

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Uwagi

o rozwoju organizacyjnym Polskiej Partii Socjalistycznej w powiecie płockim od 1945 do 1948 r.

W dniach 18—20 stycznia 1945 roku wyzwolony został Płock i powiat płocki spod okupacji hitlerowskiej przez 70 Armieję 2 Frontu Białoruskiego¹⁾. Po wyzwoleniu ziemi płockiej działacze demokratyczni — reprezentujący interesy mas pracujących miast i wsi, a przede wszystkim klasy robotniczej i pracującego chłopstwa — przystąpili do budowy i utrwalania władzy ludowej. Władza ludowa na terenie województwa warszawskiego, podobnie jak i w innych regionach kraju, zaczęła kształtować się już w końcowych latach okupacji. Załóżkiem jej były konspiracyjne rady narodowe, których sieć w województwie warszawskim była dość szeroko rozbudowana. W przededniu wyzwolenia na terenie Mazowsza, Kurpii i Podlasia, działały dwie wojewódzkie i ponad 100 powiatowych, miejskich i gminnych rad narodowych²⁾. Sytuacja taka stwarzała sprzyjające warunki do przejęcia, wraz z wyzwoleniem, władzy przez obóz demokratyczny, skupiony wokół PPR. Do pracy w radach narodowych, w administracji, do odbudowy zniszczeń wojennych włączyli się obok peperowców również ludowcy i pepesowcy.

W 1945 roku odrodzona PPS na terenie powiatu płockiego rozwinęła szeroką i wszechstronną działalność. PPS dotrzymywała kroku PPR w rozgrywaniu wielkiej batalii politycznej, jaką była reforma rolna. Wspólnie z PPR zmobilizowała grupę swoich aktywistów do akcji żniwnej, później współuczestniczyła w akcji zasiewów i ściąganiu świadczeń rzeczowych. Przystąpiono także do organizowania kół gromadzkich, komitetów gminnych oraz kół w zakładach pracy znajdujących się w powiecie, a szczególnie w takich miejscowościach jak: Borowiczki, Mała Wieś, Wyszogród, Łęg itp. Szczególnie dużą aktywność polityczną wykazywali działacze PPS powiatu płockiego w drugiej połowie 1945 roku po XXVI Kongresie, który odbył się w Warszawie na przełomie czerwca i lipca tego roku. Zorganizowano akcję informacyjną o postanowieniach Kongresu, wiążącą ją z omawianiem bieżących zagadnień miasta i powiatu. Starano się także o powiększenie szeregów partyjnych.

W Wyszogrodzie w dniu 17 lipca 1945 r. odbyło się otwarte zebranie informacyjne, na którym przemawiał m. in. J. Trzaska³⁾. Wielu obecnych na tym zebraniu zgłosiło chęć wstąpienia

do PPS i podpisało deklarację. W dniu 20 lipca 1945 r. odbyło się zebranie Komitetu Gminnego PPS w Małej Wsi, gdzie referat p.t. „Partia i jej udział w odbudowie państwa polskiego” wygłosił S. Kacperowski, sprawy bieżące omówił J. Trzaska. Powołano wtedy komitet organizacyjny Spółdzielni Spożywców w Małej Wsi oraz komitet organizacyjny OMTUR, w skład którego weszli: A. Borzewski, M. Furmanek, T. Mackiewicz⁴⁾. W dniu 28 października 1945 r. odbyły się równocześnie dwa wielkie zgromadzenia polityczne. Jedno w cukrowni w Małej Wsi, a drugie w Wyszogrodzie. Zwołane one były pod hasłem „Wszyscy na front pracy, aby dopomóc Rządowi Jedności Narodowej w odbudowie zniszczonej Ojczyzny”. Nie było prawie niedzieli, aby w zbiorowiskach wiejskich powiatu nie odbywały się jakieś imprezy polityczne. 4 listopada odbyło się w Łęgu zgromadzenie PPS z udziałem ponad 500 osób. Wyłynęła wówczas w całej ostrości sprawa świadczeń rzeczowych obok innych spraw politycznych i gospodarczych. Wiele wysiłku w rozładowaniu atmosfery, jaka zawsze towarzyszyła świadczeniom rzeczowym, włożyli: W. Kępczyński i S. Pernej⁵⁾.

Jest rzeczą niewątpliwą, iż dzięki tradycji, doświadczeniu, ciągłej obecności w życiu politycznym miasta i powiatu, płocka organizacja PPS przyczyniła się do budowy nowej rzeczywistości w Polsce. Odrodzona PPS, wspólnie z PPR, czyniła wszystko, aby ugruntować władzę ludową na ziemi płockiej, mimo pewnych różnic między tymi partiami w taktyce budowy nowego ustroju.

W sprawozdaniu Wydziału Organizacyjnego WK PPS w Warszawie ze stanu wojewódzkiej organizacji partyjnej na dzień 1 lutego 1946 r. dowiadujemy się, że w powiecie płockim było zorganizowanych osiem kół z ogólną liczbą 247 członków⁶⁾. Bardziej dokładne dane o stanie organizacyjnym partii socjalistycznej w powiecie płockim znajdujemy w sprawozdaniu Powiatowego Komitetu za miesiąc czerwiec 1946 roku. Siedzibą Komitetu był lokal mieszczący się w Płocku, przy ulicy Kościuszki 6. Osobowy skład Powiatowego Komitetu PPS przedstawiał się wówczas następująco: przewodniczący — Stefan Pernej, wiceprzewodniczący — Wincenty Kępczyński, sekretarz — Józef Trzaska,

skarbnik — Jan Żaglewski oraz członkowie — St. Adamski, A. Baczykowski, L. Borkowski, A. Gołębiowski, F. Kępczyński, Z. Łoziński, S. Moszczyński⁷⁾). W porównaniu do lutego 1946 nastąpił wzrost szeregów partyjnych o 70 nowych członków, których ogółem było wtedy w powiecie 317. Przekrój socjalny płockiej organizacji PPS przedstawiał się następująco: robotnicy — 200 osób, chłopci — 63 osoby, inteligencja pracująca 44 i inni — 10 osób⁸⁾.

Z przytoczonych danych wynika, że podstawowy trzon PPS w powiecie tworzyli robotnicy, zatrudnieni w takich zakładach jak: cukrownie, cegielnie i w innych przedsiębiorstwach i instytucjach. Bardzo małe wpływy miała PPS wśród rolników powiatu płockiego.

Na ogólną liczbę 16 gmin w powiecie płockim (Biała, Bielino, Brudzeń, Drobin, Kleniewo, Lelice, Łubki, Majki, Mąkolin, Miszewo-Murowane, Rębowo, Rogozin, Starożreby, Święcice, Wyszogród, Zagoty) PPS posiadała swoje wpływy tylko w takich gminach i gromadach jak: Bielino — 47 członków, Drobin — 31, Kleniewo — 35, Majki — 17, Mąkolin — 12, Święcice — 109, Wyszogród — 31, Leszczyn — 18 oraz 17 członków w innych miejscowościach⁹⁾). Pierwsze półrocze 1946 r. charakteryzowało się w powiecie dość ożywioną działalnością polityczną i organizacyjną. PK PPS w Płocku zorganizował w terenie 52 zebrania swoich członków, jedno posiedzenie Komitetu oraz 51 wieców poświęconych głównie problematyce głosowania ludowego (referendum) w dniu 30.VI.1946 roku, a w szczególności znaczeniu i doniosłości tego wydarzenia politycznego.

Pod ideowym kierownictwem PPS działała na ziemi płockiej Organizacja Młodzieżowa TUR, do której w połowie 1946 roku należało 172 członków¹⁰⁾. Koła tej organizacji rozwijały swą działalność organizacyjno-polityczną, kulturalno-oświatową i sportową w następujących miejscowościach powiatu: Bielsk, Bodzanów, Borowiczki, Drobin, Mała Wieś, Wyszogród. Władze powiatowe OMTUR wtedy stanowili: Maliszewski Antoni — przewodniczący, Kalwas Henryka — wiceprzewodnicząca, Ostrowski Zygmunt — sekretarz, Buciak Czesława — skarbnik¹¹⁾.

Oprócz PPS na terenie powiatu płockiego działały takie partie polityczne jak: PPR, SD, SL, PSL. Spośród nich bardzo duże wpływy, głównie wśród bezrolnych, robotników rolnych i małorolnych miała Polska Partia Robotnicza. Duże wpływy, szczególnie wśród bogatych chłopów, miało PSL.

W drugiej połowie 1946 roku nastąpiło prawie podwojenie liczby członków PPS w powiecie płockim. Powiatowa organizacja partyjna liczyła według sprawozdania za grudzień 1946 r. — 534 członków, wśród których było 330 robotników, 152 chłopów i 52 przedstawiciele inteligencji¹²⁾. W tym czasie nie udało się władzom pepesowskim powiatu rozszerzyć swoich wpływów na nowe ośrodki, lub powiększyć szeregi członków w istniejących do tej pory kołach i komitetach gminnych.

W dniu 20 kwietnia 1947 r. odbyło się w Płocku walne zebranie członków PPS. Na zebranie przybyło około 400 pepesowców z powiatu. Przewodniczącym walnego zebrania wybrany został poseł Wincenty Kępczyński, a sprawozdanie ze stanu organizacyjnego i działalności partii w powiecie złożył sekretarz PK J. Trzaska¹³⁾. Sprawozdaniem objęta została działalność powiatowej instancji PPS za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 1946 r. Dowiadujemy się, że pierwsze walne zebranie odbyło się 10 lutego 1946 r., kiedy to wybrany został Komitet Powiatowy w składzie podanym wcześniej. W czasie kadencji we władzach powiatowych zaszły pewne zmiany, a mianowicie: A. Baczykowski z Drobina wyjechał na Ziemię Odzyskane. Na przestrzeni 1946 roku Powiatowy Komitet PPS koncentrował swoją uwagę na realizacji następujących zagadnień:

- skoordynowanie pracy organizacyjnej na terenie powiatu,
- szkolenie kadr aktywu powiatowego,
- organizowanie nowych komitetów i kół w terenie,
- nawiązanie ścisłej współpracy z partiami politycznymi w terenie,
- czynny udział w życiu państwowym i społecznym¹⁴⁾.

W dążeniu do pełnej realizacji przyjętych zadań wystąpiły trudności, które miały swoje źródło w braku odpowiedniej liczby aktywu, środków lokomocji i bazy materialnej. Mimo tych trudności zanotowano pewne osiągnięcia, do których można zaliczyć: zorganizowanie trzech nowych Komitetów Gminnych w Bielinie, Starożrebach, Bodzanowie oraz osiem nowych kół. Liczba członków PPS w powiecie wzrosła do 741 osób. Zorganizowany został Wydział Wiejski przy PK, a w sierpniu tego roku zaangażowano instruktora rolnego do pracy w tym wydziale — został nim A. Maliszewski¹⁵⁾.

Współpraca z innymi partiami politycznymi prowadzona była głównie w ramach Komisji Porozumiewawczej, gdzie omawiano takie sprawy jak: obchody święta 1-Maja, Dzień Zwycięstwa, Święto Ludowe, przygotowanie do referendum ludowego oraz wyborów do sejmu i inne. Współpraca między partiami robotniczymi, według oceny władz pepesowskich, była dostateczna na szczeblu powiatu, na terenie poszczególnych gmin bardzo słaba, a w niektórych miejscowościach był całkowity jej brak¹⁶⁾. Mimo różnych kłopotów czyniono jednak starania, aby ten stan polepszyć, o czym świadczyły następujące posunięcia. Zorganizowano międzypartyjny kurs przedwyborczy, na którym PPS była reprezentowana przez 12 członków na ogólną liczbę 28 uczestników. W celu rozstrzygnięcia różnych kwestii spornych między zainteresowanymi stronami powołano na szczeblu powiatu Komisję Mediacyjną, do której z ramienia PPS wszedł J. Trzaska.

Aktywi i członkowie PPS w powiecie płockim brali żywy udział w takich akcjach o charakterze ogólnopaństwowym i samorządowym jak:

udział w akcji siewnej, Państwowej Pożyczce na rzecz Odbudowy Kraju, przeprowadzeniu „Referendum Ludowego”, zbiorce Daniny Narodowej na Odbudowę Ziemi Odzyskanych, w wyborach do Sejmu Ustawodawczego i pomocy powodziom. PPS uczestniczyła w życiu samorządowym na terenie powiatu poprzez radnych do PRN i GRN. W GRN zasiadało ogółem 26 radnych — członków PPS oraz 7 radnych powiatowych. Ponadto funkcję wicestarosty w Płocku pełnił pepesowiec — Ostrowski Franciszek¹⁷⁾.

Na walnym zebraniu ustalono, że w skład Powiatowego Komitetu wchodzi wszyscy przewodniczący Komitetów Gminnych PPS oraz 9 członków z miasta Płocka, tworząc w ten sposób Plenum PK. Członkowie PK, w liczbie 9 osób z Płocka stanowiąc będą Wydział Wykonawczy powiatowej instancji partyjnej. W wyniku tej decyzji do PK PPS w Płocku wybrano przez aklamację następujących działaczy: W. Kępczyński, J. Trzaska, F. Ostrowski, S. Twejnerowicz, W. Polanowski, J. Ruskiewicz, S. Churska, A. Oszast, S. Pernej. Natomiast w skład Komisji Rewizyjnej wybrani zostali: S. Łakomski, Cz. Galbfach, S. Ciszewski. Delegatami na Konferencję Wojewódzką zostali wybrani: J. Krośnicki z Borowiczek, S. Kurkiewicz z Małej Wsi, S. Adaszewski z Łęga, Zmysłowski z Drobinia oraz S. Pernej i A. Maliszewski z Płocka¹⁸⁾. Na zakończenie Walnego Zebrania powiatowej organizacji PPS w Płocku przyjęto do realizacji następujące zadania:

- dążenie do powiększenia szeregów partyjnych,
- zobowiązanie wszystkich członków PPS do wstąpienia w szeregi Związku „Samopomocy Chłopskiej”,
- rozwijanie i stałe podnoszenie na wyższy poziom produkcji rolnej,
- aktywny udział członków PPS w obchodach z okazji 1-Maja,

- udzielanie pomocy kołom OMTUR,
- udział w wyborach rad narodowych,
- dobra, uczciwa praca wszystkich członków PPS¹⁹⁾.

Po około dwóch miesiącach od walnego zebrania tj. na koniec czerwca 1947 roku, organizacja pepesowska w powiecie wzrosła o 123 nowych członków i osiągnęła liczbę 874 osób. Największy odsetek wśród tej liczby członków PPS w powiecie stanowili robotnicy, natomiast wpływy PPS wśród chłopów były w dalszym ciągu bardzo małe, szczególnie po uwzględnieniu charakteru społeczno-zawodowego ludności zamieszkałej w powiecie. Stan liczebny PPS w powiecie płockim nie uległ zasadniczej zmianie w ciągu drugiego półrocza 1947 r. i w pierwszej połowie roku następnego, o czym świadczą następujące dane liczbowe; grudzień 1947 r. — 883 członków, a czerwiec 1948 r. — 872 członków²⁰⁾.

Ze sprawozdania Powiatowego Komitetu PPS za miesiąc czerwiec 1948 r. dowiadujemy się, że w składzie tegoż Komitetu nastąpiły pewne zmiany osobowe w porównaniu do składu wybranego w dniu 20.IV.1947 r. A oto członkowie PK PPS w Płocku: Mikołajewski B. — przewodniczący, Brzeziński Z. — I wiceprzewodniczący, Churska St. — II wiceprzewodniczący, Ciszewski St. — sekretarz, J. Ruskiewicz — skarbnik, Adaszewski St., Białokurski T., Barski P., Ostrowski F., Furmanek S., Borkowski E. — członkowie²¹⁾. W powiecie płockim działało wówczas 77 kół gromadzkich, 4 koła fabryczne, 25 mężów zaufania oraz 9 Komitetów Gminnych w: Bielsku, Bodzanowie, Borowiczkach, Drobinie, Łęgu, Proboszczewicach, Małej Wsi, Sobowie, Starożrebach, Wyszogrodzie²²⁾. Skład socjalny płockiej organizacji powiatowej PPS ilustruje poniższe zestawienie²³⁾.

W radach narodowych działało wówczas 20 radnych — członków PPS, z tego w PRN —9, a w GRN—11 osób. Nieduże były wpływy OMTUR w powiecie płockim. Organizacja ta

Wyszczególnienie	członkowie zwyczajni			kandydaci			Ogółem
	mężcz.	kobiety	razem	mężcz.	kobiety	razem	
robotnicy	232	18	250	46	5	51	301
kolejarze	—	—	—	—	—	—	—
pocztowcy	2	1	3	—	—	—	3
rzemieślnicy	115	3	118	25	1	26	144
chłopi	246	—	246	61	—	61	307
kupcy	13	2	15	5	1	6	21
spółdzielcy	1	2	3	1	—	1	4
Ormowcy	2	—	2	—	—	—	2
urzędnicy	32	5	37	15	1	16	53
nauczyciele	5	7	12	2	3	5	17
wolne zawody	18	2	20	—	—	—	20
Razem	666	40	706	155	11	166	872

posiadała 273 członków skupionych w 14 kołach. Wręcz znikoma była liczba kobiet w PPS, gdyż można ich się było doliczyć zaledwie 51 osób²⁴).

Druga połowa 1948 roku w działalności PPS w powiecie płockim poświęcona była przygotowaniom do zjednoczenia polskiego ruchu robo-

tniczego, co nastąpiło 15.XII.1948 r. Na Kongresie Zjednoczeniowym organizację miejską i powiatową PPS w Płocku reprezentował St. Flaczyński, który mandat delegata otrzymał na zebraniu aktywu PPS w Płocku w dniu 21.XI.1948 r.²⁵).

PRZYPISY:

- 1) B. Dolata, Wyzwolenie Polski 1944-1945. Warszawa 1971, s. 454. Autorzy „Dziejów Płocka” stwierdzają, że Płock wyzwolony został w dniu 21 stycznia 1945 r. Zob. Dzieje Płocka, Płock 1973, s. 451.
- 2) B. Syzdek, Początki kształtowania się władzy ludowej w woj. warszawskim. W: Rocznik Mazowiecki t. I, Warszawa 1967, s. 53.
- 3) Relacja F. Dorobka, zapis własny w posiadaniu autora.
- 4) Tamże.
- 5) Tamże.
- 6) Sprawozdanie WK PPS na dzień 1 lutego 1946 r. Archiwum WKW PZPR Warszawa (AWKW PZPR), Sygn. 28/VII/4.
- 7) Sprawozdanie PK PPS w Płocku za m-c czerwiec 1946 r. AWKW PZPR Warszawa, Sygn. 28/VII/33.
- 8) Tamże.
- 9) Tamże.
- 10) Tamże.
- 11) Tamże.
- 12) Sprawozdanie PK PPS w Płocku za m-c grudzień 1946 r. AWKW PZPR Warszawa, Sygn. 28/VII/33.
- 13) Protokół z walnego zebrania członków PPS w Płocku z dnia 20.IV.1947 r. AWKW PZPR, Warszawa, Sygn. 28/VII/33.
- 14) Tamże.
- 15) Tamże.
- 16) Tamże.
- 17) Wykaz liczbowy mandatów poszczególnych ugrupowań do PRN i GRN w Płocku w sierpniu 1946 r., AWKW PZPR, Sygn. 28/X/7.
- 18) Protokół z walnego zebrania członków PPS w Płocku z dnia 20.IV.1947 r. AWKW PZPR Warszawa, Sygn. 28/VII/33.
- 19) Tamże.
- 20) Dane liczbowe zostały zaczerpnięte ze sprawozdań Powiatowego Komitetu PPS w Płocku za grudzień 1947 i czerwiec 1948 AWKW PZPR, Warszawa, Sygn. 28/VII/33.
- 21) Sprawozdanie PK PPS, za m-c czerwiec 1948 r. AWKW PZPR, Sygn. 28/VII/33.
- 22) Tamże.
- 23) Tamże.
- 24) Tamże.
- 25) Protokół Konferencji Miejskiej z dnia 21.XI.1948 r. w sprawie wyboru delegatów na Kongres. AWKW PZPR Warszawa, Sygn. 28/VII/42.

